

РОМАН ШУХЕВИЧ

© фото — Світлана Шульган-Ковалюк

Фото люб'язно надано автором

Олеся Ісаюк — науковий працівник Центру досліджень визвольного руху. Працює у Львові в Національному музеї-меморіалі «Тюрма на Лонцького» (колишня в'язниця КГБ та гестапо). Закінчила історичний факультет Львівського національного університету. Завершує докторантуру в Університеті Марії Склодовської-Кюрі (Люблін, Польща).

Особистість • Доля • Міф

До вашої уваги — науково-популярна біографія Романа Шухевича, захопливий опис життєвих перипетій Головного командира УПА та уважний аналіз його вчинків у ті складні часи. Спортсмен, пластун, підпільник, політв'язень, бізнесмен, командир добровольчого батальйону, зрештою, головнокомандувач партизанської армії, перша особа підпільної української державності — це тільки частина іпостасей Романа Шухевича.

Книга базується на архівних матеріалах, маловідомих широкому загалу, та спогадах сучасників.

Електронний архів визвольного руху

робимо минуле доступним

avr.org.ua

www.trade.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-8303-2

9 789661 483032

РОМАН ШУХЕВИЧ

Олеся Ісаюк

УКРАЇНЦІ
ІСТОРІЯ НЕСКОРЕНИХ

Олеся Ісаюк

РОМАН
ШУХЕВИЧ

КУЛЬ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

УКРАЇНЦІ
ІСТОРИЯ НЕСКОРЕНИХ

ХАРКІВ **КЛУБ**
2015 **СІМЕЙНОГО**
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 94(477)
ББК 63.3(4Укр)6
I-85

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Фотографії:

Архів Центру досліджень визвольного руху, Галузевий державний архів
Служби безпеки України, Narodowe Archiwum Cyfrowe

ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ
cdvr.org.ua

Електронний архів визвольного руху

робимо минуле доступним

avr.org.ua

Тисячі раніше недоступних матеріалів із архівів КГБ тепер у відкритому он-лайн доступі

Дизайнер обкладинки *Сергій Місяк*

Популярне видання

ІСАЮК Олеся

Роман Шухевич

Головний редактор С. С. Скляр
Завідувач редакції К. В. Новак
Відповідальний за випуск І. Г. Веремій
Редактор Я. Я. Ясиневич
Художній редактор С. В. Місяк
Технічний редактор В. Г. Свляхов

Підписано до друку 03.02.2015.
Формат 70х100/32. Друк офсетний.
Гарнітура «Minion Pro». Ум. друк. арк. 10,32.
Наклад 4000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ВАТ «Харківська книжкова фабрика "Глобус»"
61012, м. Харків, вул. Енгельса, 11.
Свідоцтво ДК № 2891 від 04.07.2007 р.
www.globus-book.com

-
- © Ісаюк О.І., 2015
 - © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2015
 - © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2015

ISBN 978-966-14-8303-2

ПОЧАТОК. ЗАМАХ НА СОБІНСЬКОГО

Увечері 19 жовтня 1926 року куратор освіти у Львові Станіслав Собінський повертався з кінотеатру додому. У якийсь момент ззаду випірнула з темряви постать, витягнула руку з пістолета і — за хвилину урядовець звалився додолу.

Наступного дня львівські газети вийшли з терміновими заголовками: «Куратора Собінського убито!» З публікацій читачі могли дізнатися, що чиновника знайдено застреленим, а вбивця не залишив жодних слідів.

Поліція притьмом кинулася на пошуки і передусім взялася за Українську військову організацію. Наступного року за участь у вбивстві засудили двох членів Організації — Василя Атаманчука та Івана Вербицького.

Успіх поліції був фальшивим. Справжнього виконавця замаху — студента першого курсу факультету будівництва мостів і доріг «Львівської Політехніки» Романа Шухевича — не виявили. Атамантат був спланований і виконаний за наказом керівництва Організації. Для виконавця ж це був дебют у ролі активного учасника УВО.

Роману було тільки 19 років — він народився 1907 року

Так виглядав майбутній командир у дитинстві.
Львів, 1907—1909 р.

у Львові в родині адвоката Осипа Шухевича та його дружини Євгенії. Шухевичі належали до тих родин, які становили кістяк української спільноти на Західній Україні перед Першою світовою війною. До неї належали такі авторитети як курінний отаман (за сучасною термінологією — командир полку), а пізніше адвокат політ'язнів-українців Степан Шухевич, дослідник етнографії Гуцульщини Володимир Шухевич, численні адвокати, судді, вчені у різних галузях гуманітарної науки.

Безпосередньо перед Першою світовою війною суддю Осипа Шухевича переводять до Кам'янки-Бузької (на той час Кам'янки-Струмилової). Тут малий Роман став свідком Першої світової війни.

Війна, як це переважно буває, загострила процеси і відчуття, давні конфлікти перетворила у жорстокі антагонізми, а всі закони замінила одним-єдиним правом сильнішого. Пізнього літа 1914 року через Кам'янку-Бузьку прокотилася російська армія, яка наступала на Львів. Попри відносно чемну поведінку офіцерів царської армії, основним наслідком перебування російської адміністрації в краю стала русифікація геть усього та арешти активних представників місцевих спільнот — як поляків, так і українців. Серед ув'язнених та вивезених на Схід, углиб імперії, були викладачі Львівського університету та митрополит Андрей Шептицький. Депортація загрожувала і дідові Романа — вченому-етнографові та активному громадському діячеві Володимир Шухевичу. Ситуацію врятувала його дружина, Герміна, вчасно сховавши чоловіка у знайомих. Окупаційна влада не стала ускладнювати собі життя пошуками науковця, до того ж Герміна Шухевич запевнила, що їй нічого невідомо про місцезнаходження чоловіка. Так дідусь Романа залишився з родиною.

Люди почали освоювати науку виживання — бракувало продуктів, грошей. Через погіршення умов життя почастишали випадки смерті дітей та старих. Лихо не оминуло і родину Шухевичів — у квітні 1915 року у віці 66 років помирає уже згаданий Володимир Шухевич, дід Романа.

Після відступу російських військ у червні 1915 року у край повернулася австрійська адміністрація, а разом з нею відновився гарячковий пошук «шпигунів». «Шпигунів» шукали усюди: і серед інтелектуалів, і серед селян, і поміж українцями, і поляками, і євреями. Сценарій був універсальний: військово-польові суди затримували за підозрою у співпраці з ворожою стороною і за кілька годин виносили смертний вирок за законами воєнного часу. Щось подібне Галичина уже переживала у серпні 1914 року.

Чим далі тривала війна, тим зрозуміліше було, що Австро-Угорщина занепадає. 1916 року було проголошено Польське королівство — першу номінально незалежну національну державу на території Австро-Угорщини. Польська сторона не уявляла території майбутньої держави без Львова і Західної України. Оскільки Львів для українців був осередком національного руху і одним із центрів майбутньої держави, поява польської державності автоматично провокувала активізацію українців. Напруження посилювалося. Стало зрозуміло, що тільки існування Австро-Угорської імперії не дає розгорітися війні, для якої були належні ресурси: обидві нації мали власні бойові частини. І Українські Січові Стрільці, і Легіони Польські були сформовані у серпні 1914 року. Попри те, що формально обидві формації були частиною австро-угорської армії, кожна сторона сприймала їх як зародок національного війська.

Хитка рівновага вибухнула війною 1918 року. Наприкінці жовтня імперія тихо припинила своє існування, підпорядковані народи один за одним проголошували незалежність.

У Східній Галичині напруження зростало — усі вичікують розв'язки. Дмитро Вітовський на чолі групи офіцерів проти ночі 1 листопада 1918 року здійснив переворот, у результаті якого по всій Західній Україні влада перейшла до рук українців. Поляки не забарилися з відповіддю — 2 листопада у Львові розпочалися вуличні бої, а згодом розгорілася повномасштабна війна. Після того як 22 листопада 1918 року українці відступили зі Львова,

розпочалася фронтова війна, де локальні бойові операції чергувалися з наступами і контрнатупами, основною метою яких було здобути Львів. Усю зиму 1918—1919 років мешканці розташованих поблизу Львова містечок, і Кам'янки-Бузької також, прожили в оточенні людей у військових одностроях і під акомпанемент артилерійських пострілів.

У Кам'янці-Бузькій представником української влади став батько Романа, Осип Шухевич. 1 листопада 1918 року у місцевій ратуші він зачитує прокламацію Української національної ради про проголошення на теренах Західної України української держави зі столицею у Львові. Національна рада призначає його повітовим політичним комісаром, про що йому повідомили ще до ночі 1 листопада 1918 року. Ця посада поклала на нього відповідальність за управління повітом, його господарське становище, життя мешканців.

Для малого Романа найпершим відчутним наслідком проголошення державності було те, що дістатися Львова стало неможливо. Роман тоді був уже учнем 2-го класу філії Академічної гімназії у Львові, й три дні тому, 30 жовтня 1918 року, приїхав додому напередодні Дня усіх святих, перед яким поминали покійних. У відповідь на виникнення Західноукраїнської Народної Республіки залізничники, переважно поляки, оголосили страйк, і поїзди, у тому числі і за сполученням Львів — Кам'янка-Бузька — Радехів, яким зазвичай діставався гімназії Роман, припинили курсувати.

Повертаючись додому з невдалої поїздки «на науку», Роман відвався від домашніх про все, що відбулося попередньої ночі. Батька вдома він уже не застав — той у цей час проголошував українську владу у Кам'янці-Бузькій.

Найближчими днями у Львові спалахнули запеклі бої між українськими та польськими військами. На відміну від вояків старшого віку, багато з яких, стомлені війною, не оминали нагоди самовільно покинути службу, серед молоді ширився масовий

патріотичний порив, який вилився у не менш масові випадки добровільного вступу до діючої армії. Серед тих, хто вирішив, що, незважаючи ні на що, його місце — на фронті, був і Роман Шухевич. Коли одинадцятирічному гімназистові пояснили, що через вік його не прийме жоден командир, малий гірко розплакався. Адже навіть так звані «польські орлята», які протистояли українцям на вулицях Львова, були віком по п'ятнадцять—шістнадцять років. Тож Ромко Шухевич залишився удома на всю зиму.

За той час українці були змушені здати Львів (це сталося 21 листопада 1918 року), після чого сформувався українсько-польський фронт. Він охоплював і Кам'янку Бузьку. У будинку судді Шухевича почастишали візити офіцерів Української галицької армії, а найбільш актуальною темою для розмов стали воєнні події і політична ситуація.

Ромко не брав участі у цих бесідах — переважно сидів і уважно слухав. Як згадував Степан Шах, учасник таких гостин, «...один слухач сидів весь час мовчки, вдивлявся в мене безустанно, проковтував, здавалось, кожне слово, його вухка почервоніли, а очі жевріли».

Якось майбутній командир таки наважився подати голос:

— А чому не переломите залізничний шлях на якомусь відтинку і не відігнете Городка від Львова?

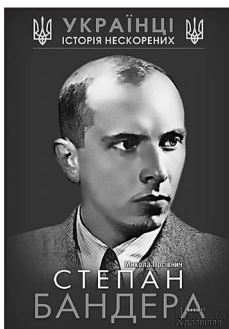
Жоден з присутніх не знав відповіді на це запитання, хоча воно було більш ніж доречне. Справа в тому, що лінія українсько-польського фронту тягнулася уздовж залізничної колії Львів—Перемишль. Попри, здавалося б, очевидність тактичного рішення, українці так і не відрізали польські поставки амуніції та живої сили до Львова, відтак війна переросла у позиційні бої, які переривалися черговими наступами безпосередньо на місто.

Іншого разу, прощаючись, один з гостей зауважив, що Ромко з цікавістю роздивляється його шолом. Жартома він одягнув шолом на хлопця, на що присутні відреагували сміхом і жартівливими зауваженнями, що Ромко вже може бути січовим стрільцем.

ЗМІСТ

Початок. Замах на Собінського.....	3
Львів і навколо нього: націоналістичне підпілля 1920—1930-х рр.....	25
«Мого тата ляхи забрали!»	56
Напередодні великої війни: великий бізнес і мала війна	73
Переграти Гітлера.....	93
Командир підпільної армії: проти нацистів	130
Командир підпільної армії: проти Радянського Союзу.....	182
Дуель з чекістами.....	221
Ціна боротьби	250

ЦИКЛ «УКРАЇНЦІ. ІСТОРІЯ НЕСКОРЕНИХ»

МИКОЛА ПОСІВНИЧ. **СТЕПАН БАНДЕРА**

Життєпис, погляди та вчинки видатних українців у контексті історичних реалій. Зробіть власні висновки!

Степан Бандера. Хто він? Герой? Зрадник? Символ? Дискусії навколо цієї яскравої та суперечливої особистості не вщухатимуть ще довго.

Що ж робить цього не дуже високого і зовсім не кремезного чоловіка символом, прапором, ім'ям? Чому з одних трибун його називають ворогом, а з інших — Провідником і героєм? Щоб зрозуміти це, варто почати з подолання стереотипів, які утвердилися в суспільстві. Базуючись на архівних документах, цікавих і невідомих широкому загалу матеріалах, автор розповідає про життєпис лідера ОУН без штучно створених міфів: які погляди він мав, якими ідеалами керувався і, зрештою, якою він був людиною.

До друку також готуються:

ОЛЕГ ДРУЗДЄВ. **ІВАН МАЗЕПА**

ТАРАС БАРАБАШ. **БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ**